

Nr 141.

Av herr **Asplund**, *angående beräkning av statens inkomster under budgetåret 1929—1930 av statens aktier i Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag.*

Enligt uppgifter i tidningspressen utvisar Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolags bokslut för räkenskapsåret $\frac{1}{10}$ 1927— $\frac{30}{10}$ 1928 till följd av den långvariga gruvstrejken en förlust av kronor 8,843,270: 16, därvid dock är att märka, att *royalty utbetalats till staten såsom preferensaktieägare med kronor 4,675,856: 25 och till Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund såsom stamaktieägare med 3,117,237: 50 kronor*, enligt 1927 års malmavtal med resp. kr. 1: 50 och 1 kr. per ton bortfraktad malm, för räkenskapsåret uppgående till 3,117,237.5 ton. Styrelsen för L. K. A. B. föreslog bolagsstämman att till täckande av denna förlust använda reservfonden kr. 8,558,000 och balansera återstoden kronor 285,270: 16 på vinst- och förlustkontot. Enligt den revisionsberättelse, som avgivits av statens revisorer, generaldirektör G. Malm och landshövding S. Linnér, hade en av statens representanter i L. K. A. B:s styrelse framhållit, att tvekan kan råda därom, huruvida icke nämnda royalty vore att anse såsom vanlig vinstutdelning, vilken alltså icke borde utgå i vidare mån än bolagets verksamhet uppvisade utdelningsbar vinst.

*Statens
malmvinst
1928.*

Att en sådan tvekan framkommit är ingalunda överraskande, framhålla nämnda statens revisorer, som tillägga, att om karaktären av denna omkostnad eller vinst skulle komma under myndighets prövning, i anledning av eventuellt yrkande om beskattning för dessa belopp, fråga kan uppstå om återbäring till reservfonden av ett mot den nu till staten och trafikbolaget utgående royalty svarande belopp eller viss del därav.

Den till staten utgående royalty enligt 1927 års avtal avser, att staten skall i fortsättningen säkerställas, att, förrän någon vinstutdelning till stamaktierna får äga rum, utfå den vinstandel, vartill staten på grund av förut gällande avtal haft företrädesrätt såsom preferensaktieägare. Denna vinstandel utgick enligt sagda avtal till sin huvuddel såsom utdelning å preferensaktierna till och med 1927 med 50 öre per ton bortfraktad Kiirunavaaramalm och med 25 öre per ton bortfraktad Gellivarealm men skulle under åren 1928—1932 höjas till resp. 75 öre och 37½ öre per ton. Genom avtal åren 1908 och 1913 om viss ökad brytning bestämdes, att staten skulle för själva ökningen i brytning åtnjuta en tilläggsavgift per ton, som tillsammans med nyssnämnda utdelning skulle ge kr. 1.50 enligt 1908 och kr. 3:— enligt 1913 års avtal för varje ton av den på resp. avtal skedda ökningen. Den som utdelning direkt betecknade

*Statens
royalty.*

vinstandelen, som för den till utgångstiden för de gamla avtalen den $\frac{1}{10}$ 1927 bortfraktade malmen för Kiirunavaaras vidkommande uppgått till inalles 25,47 miljoner kronor, har utgått av disponibla vinstmedel och beskattats hos L. K. A. B. jämte övriga till stamaktieägarne utdelade vinstmedel. Tilläggsavgifterna däremot, för Kiirunavaaras del uppgående under samma tid till 5.76 miljoner kronor, ha utav bolaget i dess vinst- och förlusträkning avdragits från bruttovinsten under rubrik »ersättning till Svenska staten för å 1908 resp. 1913 års kontrakt bruten malmkvantitet» och, liksom även varit fallet med den till G. E. Broms' arvingar utgående royalty, icke beskattats såsom vinst hos L. K. A. B. Då sålunda 81.4 procent av statens vinstandel på grund av dessa äldre avtal direkt betecknats och även beskattats såsom vinst hos L. K. A. B., så länge dessa avtal gällde, och då 1927 års avtal genom bestämmelserna i dess 4 § om royalty av kr. 1.50 per ton bortfraktad malm åt staten endast avsett att i fortsättningen åt staten säkerställa den vinstandel, till vilken staten skulle ha företrädesrätt såsom preferensaktieägare enligt de gamla avtalen, synes en tolkning av statens nuvarande royalty såsom en verklig driftsutgift för L. K. A. B. och icke såsom en del av vinsten å brytningen stå i strid med hela avsikten med royaltyn och med den karaktär av faktisk vinstandel, man hittills gett dess motsvarighet i de gamla avtalen. I detta sammanhang torde böra påpekas, att de år före 1927, då brytningen vid något av fälten ej kunnat hållas uppe över den kvantitet, som skolat utgå enligt 1907 års avtal, statens *hela vinstandel* utgått i form av *utdelning*. Icke heller kan det med något som helst fog göras gällande, att erläggandet av royalty till staten enligt 1927 års avtal skulle vara en förutsättning för att brytning av malmen skulle få äga rum, då redan enligt de gamla avtalen L. K. A. B. haft rätt till en årlig brytning, som på grund av för låg brytning under föregående år, för åren 1927—1936, kunnat få uppgå till i medeltal 8.3 miljoner ton malm årligen d. v. s. mera än vad bolaget ansett sig kunna årligen i medeltal presteras, ehuru väl maximibrytningen satts till nio miljoner ton i det nya avtalet.

T. G. O:s
royalty.

Att den royalty, som enligt 1927 års avtal skall börja utgå till innehavarna av stamaktierna, Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund, med 1 krona per ton under åren $\frac{1}{10}$ 1927— $\frac{30}{100}$ 1931 och med femtio öre per ton under därpå närmast följande räkenskapsår, icke till sin innebörd kan vara något annat än en förskottsutdelning på stamaktierna, framgår tydligt av motiveringen i statsutskottets utlåtande nr 157 år 1927 (sid. 61) med förslag till viss ändring av det uppgjorda avtalsförslaget beträffande nämnda royalty. Statsutskottet säger sig nämligen hava »fäst sin uppmärksamhet vid att i förslaget, *som bygger på principen om likställighet mellan preferensaktier och stamaktier beträffande rätt till utdelning*, så till vida göres undantag från denna princip, att trafikaktiebolaget, innan vinstfördelning sker, skall äga uppbära en royalty med en krona för varje ton malm, bortfraktad under tiden 1 okt. 1927—30 sept. 1931, och med 50 öre för varje ton malm, som bortfraktas under det därpå följande bokslutsåret. Enligt utskottets mening är det förklarligt, att trafikaktiebolaget

icke anser sig kunna gå med på att redan från och med nästa bokslutsår helt tillämpa det nya vinstfördelningssystemet. Den minskning av utdelningen å trafikbolagets aktier, som i sådant fall antagligen icke skulle kunna undgå, kan nämligen beräknas lända de nuvarande aktieägarna till så stort men, att de icke skulle vilja godkänna en dylik anordning. Med hänsyn till de fördelar, som i framtiden komma trafikbolaget och dess aktieägare till del enligt förslaget, synes det emellertid utskottet icke vara obilligt, att trafikbolaget efter tio år, d. v. s. under tiden den 1 oktober 1937 till den 30 september 1942, årligen till staten utbetalar så stor del av vad trafikbolaget under tiden den 1 oktober 1927 till den 30 september 1932 uppburit i royalty enligt § 4, som vid fullt genomfört hälftenbruk bort tillkomma staten. Såsom förutsättning för ett godkännande av förslaget anser sig utskottet därför böra uppställa, att trafikbolaget förbinder sig att den 30 september 1938 till staten erlägga ett belopp, motsvarande hälften av den royalty bolaget uppburit för bokslutsåret den 1 oktober 1927 till den 30 september 1928 samt att sedermera den 30 september ett vart av åren 1939, 1940, 1941 och 1942 utbetala halva beloppet av royaltyn under de resp. bokslutsår, som följa närmast efter den 30 september 1928.»

Trafikbolagets royalty tjänstgör alltså uteslutande som en förskottsutdelning från L. K. A. B. till trafikbolaget, avsedd att moderera den eljest alltför hastigt nedåtgående kurvan för T. G. O:s egen aktieutdelning. För detta syftes vinnande även för det sistförflutna året har L. K. A. B:s reservfond i brist på vinstmedel för året fått släppa till hela beloppet, sedan först staten av samma reservfond tilldelats sin andel i den obefintliga vinsten med en summa av 4,675.856: 25 kronor.

Att såväl den till staten som den till trafikbolaget enligt § 4 i avtalet utgående royalty i realiteten betraktas som en vinstutdelning även i andra hänseenden än hittills nämnda framgår kanske allra tydligast därav, att den lösesumma staten vid eventuell inlösen av stamaktierna skall erlägga till trafikaktiebolaget, skall utgöra, om inlösen sker enligt 26 § i avtalet, eller tidigast den 30 sept. 1927, varvid vinstberäkningsperioden börjar den 30 sept. 1929, 20 gånger hälften av L. K. A. B:s årliga medelnettovinst enligt § 5, ökad med hela royaltyn (både statens och T. G. O:s) enligt § 4, allt under den vinstberäkningsperiod, vars sista dag infaller ett år före inlösningsdagen, alltså om denna blir 1937 årsperioden $\frac{1}{10}$ 1929— $\frac{30}{100}$ 1936. Sker inlösen enligt 25 § i avtalet, alltså tidigast den 30 september 1947, skall åter lösesumman beräknas för vinstperioden $\frac{1}{10}$ 1935— $\frac{30}{100}$ 1945, då icke längre någon royalty utgår till T. G. O. utan endast till staten, och utgöra, om inlösen sker enligt mom. 2, 25 gånger hälften av vinsten å 4,250,000 tons årsbrytning, men om inlösen sker enligt mom. 6, 25 gånger hälften av vinsten å 3,750,000 tons årsbrytning. *Med vinsten förstås i detta avseende L. K. A. B:s medelnettovinst per ton för ifrågavarande tioårsperiod, ökad med den royalty av 1 krona 50 öre per ton, som under perioden må hava utgått till staten.*

Royalty är vinst, då lösesumman beräknas.

Om nu innevarande riksdag, i likhet med herr finansministern i årets statsverksproposition, skulle låta denna, av statens representanter i L. K. A. B:s styrelse och av de båda av staten utsedda revisorerna anmärkta operation med att använda L. K. A. B:s reservfond som vinstregleringsfond, då ingen vinst föreligger, passera oanmärkt och därigenom på sätt och vis godkänna den till grund härför liggande tolkningen av royaltyn som en verklig utgift, för vars gäldande bolaget, i strid mot förut gällande föreskrifter beträffande balanse- randet av statens vinstandel till ett följande år, då vinstmedel föreligga, varav utbetalning av royaltyn skall utgå, förrän någon utdelning till stamaktieägarna får äga rum, har laglig rätt att omedelbart använda bolagets tillgångar eller på dessa upplånade medel till royaltyns utbetalande, och om sedan under en efterföljande vinstberäkningsperiod för ett eller flera år liknande fall skulle inträffa, att ingen eller allt för liten vinst uppstode för royaltyns gäldande, bleve det slutliga resultatet, att till grund för lösesummans beräkning skulle komma att ligga, utöver den verkliga medelvinsten, de utbetalningar av royalty, som gjorts av L. K. A. B:s tillgångar, d. v. s. ju mera som på sådant sätt konsumerades av tillgångarna, desto högre skulle lösesumman bli.

Vid bedömandet av ifrågavarande royaltys karaktär synes endast *en* tolkning kunna givas åt sammanförandet av densamma med den s. k. utdelningsbara nettovinsten enligt 5 § i 1927 års avtal till den *samlade vinst*, som avses i 25 resp. 26 §§ i samma avtal och som just skall tillförsäkra nuvarande stamaktieägare efter skedd inlösen av deras aktier samma faktiska årsinkomst per ton malm, som under föregående vinstperiod i form av en för all framtid utgående ränteavkastning efter 4 resp. 5 % av lösesumman. Åberopas kan också bestämmelsen i avtalets 5 §, att T. G. O. (stamaktieägarna) äga att av statens hälft av den s. k. utdelningsbara nettovinsten återbekomma ett belopp motsvarande hälften av statens royalty. Slutsatsen kan bli endast denna: *att såväl statens som trafikbolagets royalty är att betrakta som en vinstutdelning till preferens- resp. stamaktieägarna och bör såsom sådan räknas till L. K. A. B:s beskattningsbara vinst.*

Kommer royaltyn att opåttalt från båda statsmakternas sida få räknas som en verklig utgift, så tillkommer, utöver risken av lösesummans förstoring på bekostnad av tillgångarna hos bolaget, även den extra utgiften, att staten för varje år får för sin royalty skatta såsom för inkomst av rörelse och erlagga kommunal- och vägskatte samt landstingsskatt, i stället för att dessa skatter, om royaltyn räknas som faktisk vinst (förtäckt utdelning), skulle erläggas av L. K. A. B. tillika med vid förra alternativet utebliven kronoskatt, medan staten för royalty, som kan betecknas som förtäckt utdelning, är fritagen för beskattning, då sådan royalty räknas som inkomst av aktier eller kapital. Hade bakom benämningen royalty för en del av statens och T. G. O:s vinstandelar i L. K. A. B. legat en avsikt att bereda L. K. A. B. skattefrihet för motsvarande belopp, hade detta ovillkorligen bort bli utsagt i den kungl. propositionen om 1927 års malmavtal eller på annat sätt bragt till riksdagens kännedom.

Vid avtalets avslutande torde ingen av parterna ansett en sådan eventualitet möjlig som senaste årets totala frånvaro av vinst för L. K. A. B. Självastrejtkåret 1909, då malmavsändningen var endast 1.337,433 ton från Kiiruna-vaara och 722,136 ton från Gellivare, fanns likväl utöver från 1908 balanserade vinstmedel en årets vinst på 7,160,000 kronor, medan sistförflutna räkenskapsår med en likvisst större malmavsändning av resp. 2,287,829 och 829,408 ton malm visade en förlust före royaltyns utbetalning på 1,050,176:41 kronor. Under sådana förhållanden har man givetvis räknat med att vinstmedel alltid skulle finnas tillgängliga i tillräcklig mängd för royaltyns utbetalning och därför ansett onödigt att i avtalet göra sådant förbehåll beträffande utbetalningen av royalty, som förut funnits i 4 § av bolagsordningen, varigenom man kunnat undvika, att såsom nu skett, komma i konflikt med gällande lag om aktiebolag. I dennas 53 § föreskrives, att »av aktiebolags årsvinst skola, efter avdrag för vad som åtgår till betäckande av möjligen förefintlig brist från föregående år, minst tio procent avsättas till reservfond», varjämte »vid beräkning av detta belopp ej må från årsvinsten avdragas den andel däri, som kan hava tillerkänts styrelseledamot eller annan som arvode (tantiem)». Självfallet är därför, att såväl vinstutdelning under olika former som med nysnämnda tantiem likvärdiga utgifter, vilka få utbetalas först sedan avsättning till reservfonden ägt rum, icke kunna anses vara av sådan beskaffenhet, att de kunna få likvideras av reservfonden. En viss garanti åtminstone mot att reservfonden skulle behöva tillgripas till och med för betalning av utgifter liggande före utbetalning av tantiem och royalty hade funnits, om man följt föreskriften i 7 § i L. K. A. B:s bolagsordning, vilken ej får ändras utan Kungl. Maj:ts medgivande, nämligen att *så länge bolagets verksamhet fortfar och innan alla dess gällande skulder blivit gottgjorda må vidare utdelning ej göras emellan bolagsmännen än att, enligt sista bokslut och det ej äldre än för näst föregående år överskott finnes, motsvarande minst två procent av aktiekapitalet*. Hade sådan föreskriven avsättning, 2 procent av 80 miljoner kronor, gjorts av 1927 års rikliga årsvinst, skulle 1.6 miljoner kronor vinstmedel från föregående år ha funnits att täcka 1928 års verkliga förlust, 1,050,000 kronor, och därutöver 550,000 kronor funnits att avbetala å statens royalty. Nu fanns emellertid enligt senaste bokslut inga vinstmedel alls balanserade från 1927.

I skrivelser till riksräkenskapsverket den 3 nov. och 5 dec. 1928 har L. K. A. B. (se »inkomsterna, riksräkenskapsverkets inkomstberäkning sid. 68—69) uppgivit en sannolik årsbrytning för tiden $\frac{1}{10}$ 1928— $\frac{30}{100}$ 1929 av 7.8 miljoner ton malm, varå staten tillkommande royalty skulle uppgå till 11,700,000 kronor, vartill skulle komma, »om reservfonden tages i anspråk för det gångna årets förlust» — såsom av styrelsen föreslagits — »en utdelningsbar nettovinst för staten såsom preferensaktieägare av c:a 2.15 miljoner kronor».

Enligt föreskrifterna i 5 § i 1927 års avtal förutsätter emellertid en sådan utdelning till staten, att hela den »utdelningsbara nettovinsten» skall uppgå till 2 gånger »utdelningen» till staten plus hela statens royalty eller till 16

*Reservfonden
förbrukad till
royalty.*

*Statens malm-
vinst nästa
budgetår.*

miljoner kronor. Av statens hälft av »den utdelningsbara nettovinsten» skall nämligen staten till T. G. O. erlægga ett belopp lika med hälften av statens royalty enligt 4 § i 1927 års avtal. Tillsammans med statens royalty 11.7 och T. G. O: s 7.8 miljoner kronor kommer man alltså till ett belopp av 35.5 miljoner kronor såsom behövliga för hela den förutsatta vinstutdelningen, därav till staten 13.85 och till T. G. O. 21.65 miljoner kronor. Före vinstutdelningen bör emellertid dels den från senaste åren balanserade förlusten vara täckt med 285,270:16 kronor, sedan reservfonden först förbrukats, huvudsakligen för utdelning av royalty för 1928 till aktieägarna — staten och T. G. O. — dels enligt 7 § i bolagsordningen 2 % av 80 miljoner kronor eller 1.6 miljoner kronor vara överförda till nästa års vinst- och förlusträkning. Med dessa båda poster går behovet av vinstmedel upp till i jämna tusental 37,385,000 kronor. Då enligt finansministerns uppgift å sid. 25 i »utgifter för kapitalökning» malmbolaget beräknat för räkenskapsåren 1928/29 och 1929/30, att »företagarevinsten (efter skatter och avskrivningar)» skulle bli något lägre än fem kronor pr ton malm eller totalt mindre än 39 miljoner kronor, skulle alltså ett belopp av *mindre än 1,615,000 kronor* företagarevinst finnas att täcka alla de utgifter med undantag av skatter, avskrivningar och avsättning till reservfonden, som måste gå före vinstutdelningen. Skulle reservfonden i dess helhet få återbäras av nästa års vinstmedel, så åtginge emellertid ensamt härför 8,558,000 kronor, och slipper man ifrån detta, så måste i stället avsättning till reservfonden ske med minst en tiondedel av 35.5 plus 1.6 miljoner kronor eller med minst 3.71 miljoner kronor. Av företagare- eller bruttovinsten skall vidare utgå royalty till G. E. Broms' arvingar med 440,000 kronor. Möjligen skola även av densamma utgå förvaltningskostnader och räntesaldo, sista året upptagna i L. K. A. B: s vinst- och förlusträkning som utgående av bruttovinsten med tillsammans ung. 5,876,000 kronor, men, då ovisshet råder, medtagas de ej här. Det uppstår alltså en *brist i företagarevinsten* med den till grund för vinstutdelningen — 2.15 miljoner kronor till staten utöver royalty — liggande beräkningen, vilken brist för det fall, att reservfonden ej behöver återbäras, utgör 3,710,000 plus 440,000 minus 1,615,000 kronor eller 2,495,000 kronor, motsvarande en minskning i statens vinst av hälften eller 1,247,500 kronor. Måste åter reservfonden återbäras till ett belopp, som motsvarar den utdelade royaltyn för 1928, c: a 7,793,000 kronor, så blir bristen incl. reservfondens fyllande till 8 miljoner kronor, 6,825,000 kronor och staten får ingenting av de 2.15 miljonerna, utan får nöja sig med en royalty av 11.7 miljoner kronor. Den kommunal-, väg- och landstingsskatt, som kommer att åvila staten för den händelse dess royalty icke kommer att räknas som förtäckt utdelning utan som verklig royalty och som verklig driftsutgift för L. K. A. B., kan beräknas uppgå enligt utdebiteringsgrunderna för år 1927, vilka säkert komma att bli betydligt förhöjda, när all skatt för L. K. A. B: s gruvrörelse bortfaller, till minst 468,000 kronor för den under år 1928 åtnjutna royaltyn. Räknas denna utgift från den för nästa budgetår beräknade malmvinsten, blir den behållna in-

komsten vid förbrukad reservfond 13,850,000 minus 1,247,500 minus 468,000 kronor eller **12,115,000 kronor**, och, om reservfonden måste återbäras, 11,700,000 minus 468,000 kronor eller **11,232,000 kronor**. Anser man sig böra avräkna statens skatteutgifter å den beräknade royaltyn för innevarande år 11,700,000 kronor har man att avdraga ett belopp av 1,180,000 kronor för skatter, vilket reducerar den behållna malmvinsten med ytterligare 712,000 kronor till resp. **11,403,000 kronor eller 10,520,000 kronor**.

Till vad jag här förut anfört emot användningen av reservfonden till utbetalning av royalty, varemot såväl statens representanter i L. K. A. B:s styrelse som statens revisorer redan uttalat betänkligheter, vill jag tillägga, att även om detta förfaringssätt skulle visas hava förut praktiserats i många fall, då ett bolags aktieägare haft svårigheter på grund av utebliven vinst för företaget, det dock icke kan anses staten värdigt att för sin del anlita en sådan nödfallsutväg, vilken är så mycket betänkligare, som L. K. A. B:s bokslutsenliga ställning efter senaste avtal är mycket mera skuldbelastad än förhållandet varit förut, såsom framgår av följande sammanställning av balansräkningarna den 1 januari 1908, då staten inträdde som hälftendelägare, den 30 september 1927, då detta års avtal trädde i kraft, och den 30 september 1928, då första året förflutit efter 1927 års avtal, varvid man även bör taga i betraktande, att bolagets malmtillgångar under mellantiden minskats med ungefär 77 miljoner ton malm.

L. K. A. B:s balansräkning den

	1 januari 1908	30 september	
		1927	1928
T u s e n t a l k r o n o r			
<i>Tillgångar:</i>			
Gruvor i Jukkasjärvi och Gellivare socknar	77,309	78,194	78,194
Fastigheter, anläggningar, byggnader, inventarier och materialier	15,218	76,964	85,180
Malmlager	2,051	5,336	6,005
Fordringar	1,782	3,816	13,358
Aktier	—	99	99
Bankdeposition för norska kontraktet	—	1,250	1,250
Bankbehållningar och kassor	20	427	1,020
Vinst- och förlustkonto, årets förlust	—	—	8,843
Kronor	96,380	166,585	193,949
<i>Skulder:</i>			
Aktiekapitalet	80,000	80,000	80,000
Reservfonden	8,558	8,558	8,558
Obligationslån av år 1927 med ränta 625,000 kr.	—	—	30,625
Kungl. Pensionsstyrelsen, reverslån med ränta 125,000 kr.	—	—	10,125
Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund	—	42,162	57,375
Svenska Staten för royalty pr ³⁰ / ₁₀₀ 1928	—	—	4,676
Diverse skulder	—	9,983	2,590
Vinst- och förlustkonto:			
Kvarstående från föregående år	2,699	73	—
Årets vinst	5,123	25,808	—
Summa kronor	96,380	166,585	193,949

Med hänsyn till bristande tillgång till nödiga uppgifter och ärendets invecklade beskaffenhet anser jag mig icke kunna framföra något annat yrkande, än att den staten för nästkommande budgetår tillfallande malmvinsten måtte beräknas till ett nedsatt belopp, motsvarande allenast den beräknade royaltyn 11,700,000 kronor, vilken torde vara säkerställd för staten, om eventuell återbäring av royaltyn för 1928 motsvarande del av reservfonden göres av L. K. A. B:s vinstmedel för kommande år *före* all annan vinstutdelning (inkl. T. G. O:s royaltyn).

Under återopande av ovan anförda får jag alltså hemställa,

att riksdagen ville för sin del besluta, att i riksstaten för budgetåret 1929—1930 upptaga under B. Inkomster av statens produktiva fonder, II. Statens aktier, 1. Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag 11,700,000 kronor.

Stockholm den 18 januari 1929.

C. I. Asplund.